

4. Рукопис "Исповедные росписи Петро-Павловской церкви колонии Чийшия за 1820 - 1917 гг." зберігається у краєзнавчому музеї цього села.

5. Див., наприклад, Диханов В. Я. Календарна обрядовість болгар та гагаузів Південної України. Автореф. дис. канд. історич. наук. - Київ, 2001. - С. 8 - 13.

6. Бромлей Ю. В., Кашуба М. С. О некоторых проблемах семьи у сербов // Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов зарубежной Европы. М., 1987. - С. 57.

7. За 1816 р. - "Ведомость о числе семейств и душ муж. и жен. пола, составленная из списков при переписи Бессарабских Задунайских переселенцев", надрукована у: Попруженко М. Г. Из материалов по истории славянской колонизации в России // ЗООИД. - Т. 28. - 1910; за 1827 р. - у роботі: Статистическое описание Бессарабии, собственно так называемой, или Буджака, с приложением генерального плана сего края, составленное при гражданской съёмке Бессарабии, производившейся по высочайшему повелению размежевания земель оной на участки, с 1822 по 1828 гг. - Аккерман, 1899. - С. 404, 411, 414, 416 - 417, 419, 423, 429, 440 - 442, 444, 448, 451, 453, 455 - 456, 458 - 459; за 1847 р. - у документі "Объяснение случаев от коих каждая колония получила свое наименование и что оные значат на Татарском, Турецком и Молдавском языках" // ДАОО. - Ф. 3. - Оп. 1. - Од. зб. 24. - Лл. 36 - 45, матеріали якого продубльовані у роботі: Скальковский А. А. Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае; за 1860 г. - Списки населенных мест Российской империи. - Т. 3. Бессарабская область. - СПб., 1861. - С. 20 - 21, 26 - 27.

8. Шабашов А. В. Болгарская семья в 40-х годах ХХ века (по материалам похозяйственных книг села Главаны) // Древние культуры и цивилизации Восточной Европы. (Материалы 3-ей международной археологической конференции студентов и молодых ученых. Одесса, февраль 1995). Одесса, 1995. - С. 112 - 113.

9. Шабашов А. В., Челак Е. И., Дыханов В. Я. Вказ. праця. - С. 14.

10. Челак Е. И. Вказ. праця. - С. 220.

11. Демиденко Л. А. Культура и быт болгарского населения в УССР. (На материале колхозов Болградского района Одесской области). - Киев, 1970. - С. 42.

12. Бромлей Ю. В., Кашуба М. С. Вказ. праця. - С. 57.

13. Маркова Л. В. Этносоциальные проблемы болгарской семьи // Этносоциальные аспекты изучения семьи у народов зарубежной Европы. - М., 1987. - С. 95.

14. Бодлев Георгий. Описание селения Волканешты // ИРНАУ. Ф. 5. - Сп. 676. - Л. 8.

Пригарін О.А.

"ПИЛИПОНІ" В ПОДУНАВ'І наприкінці XVIII — на початку XIX ст.

Історія старообрядницьких громад XVIII століття являє собою історію численних міграцій. Прагнучи зберегти свої релігійні погляди, прихильники доніконівського православ'я змушені були шукати "волю" на окраїнах і за кордоном Російської імперії. Це визначило активну участь старообрядців у колонізації Слобожанщини, Полісся, Поділля, Буковини, Північного Причорномор'я й інших регіонів.

У таких умовах спостерігалось формування різноманітних варіантів народної культури у вигляді різноманітних етнографічних та субетнічних груп. Культурно-побутова виразність таких груп обумовлена була збереженням традиційних рис і елементів культури разом з виробленням інновацій (міжетнічна взаємодія із сусідніми культурами, а також вплив урбанізації). Також вона визначалася адаптацією різного ареального досвіду.

Підкреслимо, що старообрядницька культура свідомо спрямована на сакралізацію "старого". Однак, не слід її розглядати лише як певний релікт середньовіччя - вона виявилася достатньо відкритою щодо окремих інновацій. І таке своєрідне поєднання архаїчного з вимогами ситуацій спряло сталості спільності та її розвитку протягом вже більш ніж трьох століть.

Такі складні процеси найбільш яскраво відображає структура самосвідомості. В ній, крім загальноетнічного (росіяни) і релігійного (старообрядництво в тій чи іншій формі) рівнів, нерідко можна виявити субетнічні, внутрішньо-конфесійні,

регіонально-локальні. На структури такої ідентичності впливали різні політичні, соціальні, ареальні і т.п. умови мешкання окремих груп старообрядців.

В цьому контексті показовими є різноманітні форми етнонімів та конфесіонімів, що існували серед старообрядців¹. Деякі з них сформувалися ще на початкових етапах заселення старообрядцями нових територій і продовжують існувати і в наш час. Їх використання пов'язано з важливим комплексом інтегруючих та диференціюючих функцій в етнорелігійному контексті, тобто вони відокремлювали ці спільності як іноетнічні, а також об'єднували представників різних напрямків та течій.

Аналіз самоназв та назв наданих старовірам сусідями, показує таку закономірність - чим далі від материнських (російських) територій опинялася група, тим складніші функції такого роду назв. Якщо на корінній території і у прикордонні вони мають, насамперед, релігійний зміст, що відображає конфесійні особливості, то у діаспорних спільностях - на перший план виходить етнічне. У результаті синтезу складаються синкретичні форми етнокультурних і світоглядних характеристик. Наприклад, "некрасівці" - козаки-старообрядці в Османській імперії, "липовани" - росіяни-старообрядці в Румунії і т.д.

До такого типу відносяться і "пилипони". Ця субетнічна група росіян сформувалася на Поділлі (Правобережна Україна) з вихідців Ветковсько-Стародубських громад протягом XVIII століття. У цьому ж історико-етнографічному районі зберігаються дотепер старообрядці з даним субетноконфесіонімом разом з варіантами "липовани", "пилипи", "кацапи"².

Проблема походження групи в спеціальній літературі є дискусійною. Як правило, дослідження зводяться до етимологічних пояснень трансформації назв: "филипповцы" - "пилипони" - "липовани". Одна із сучасних в історіографії версія авторитетного етнолога В.А.Липинської виводить походження "липован" від топонімів (від численних форм ойконімів типу Пилипи та Липовень)³. Однак, на наш погляд, позиції щодо ролі антропоніма "филипповцы" у формуванні групи є також достатньо ґрунтовними. Тим більше, що Ю.Є.Горбуновим в джерелах виявлені безпосередні свідчення стосовно групи "филипповцев-поповцев", за якими гру-

па отримала свою назву на честь дяка Пилипа із Стародубщини. Він на початку XVIII століття був одним з ініціаторів переселення на південно-західні землі⁴.

Ці нові матеріали про походження субетноніму знімають головні протиріччя проблеми - хронологічне та конфесійне. Так стає зрозумілим розповсюдження назви "филипповцы" на Поділлі і Бессарабії раніше (1710-20-ті роки), ніж одна з поморських течій поширилася за межі Північно-Заходу Росії (а це могло відбутися не раніше кінця 1730-х рр.). Дві різних згоди-"тезки" довго вносили плутаницю в науку. Це також пояснює позначення ім'ям радикальних безпоповців (филипповцев-поморцев) групи, де домінували старообрядці, які визнавали інститут священства.

У контексті цієї дискусії зростає роль джерел щодо ранньої історії старообрядництва в регіоні, які адекватно відображають складні міграційні процеси. Такі джерела - сімейні списки пилипонів Південної Бессарабії початку XIX століття⁵ - вдалося виявити у фондах центральних і місцевих архівів. Їхній аналіз дозволяє розкрити процеси переселення "пилипонів" до Подунав'я. Відзначимо, що це перші з матеріалів, в яких виявлена прямі свідчення про побутування даної назви в регіоні. До цього припущення про генетичну спорідненість "пилипонів" і "липован", а також трансформації етнонімів мали гіпотетичний характер.

Дані цієї групи джерел переконливо показують, що під ім'ям "пилипоны" (іноді - "пелепоны") виступають селяни і міщани, що переселялися в Бессарабію з територій колишньої Речі Посполитої, Пруссії, Молдово-Волоських земель. Іноді під ним фігурують вихідці з Чернігівської і Херсонської губерній. Цією назвою позначалося старообрядницьке населення міст Аккермана (м. Білгород-Дністровський) і Кілії, а також села Жебріяни (Приморське Кілійського району Одеської області). Крім цього, разом з іншими громадами ("некрасовскою" і "великороссийскою"), "пилипони" складали значну частину російського населення міста Тучков (Ізмаїл).

Аналогічні описи на 1820-ті роки вже не фіксують наявність пилипонів. Але це населення не зникає - воно входить до міщанських товариств міст, втративши свій специфічний соціально-політичний статус. Частина пилипонів, яка поселилися в селах, була запи-

сана до розряду державних селян, що простежується при порівнянні прізвищ. З цього часу поняття “пилипони” втрачає свій адміністративний зміст (підлегли минулої Речі Посполитої та Австрії), а в етнокультурному плані починає поширюватися інше - “липовани”.

Незважаючи на близькість релігійних поглядів, джерела початку XIX століття відокремлюють “пилипонів” від “некрасівців”. “великороссийской породы часовенного согласия особ”. Разом з тим, показово синхронний поділ між “пилипонами” та “липованами” (переселенцями із-за Дунаю). Ймовірно, що в даному випадку простежується територіально-соціальне розмежування між вихідцями з Добруджі та польсько-бессарабських земель. Однак такий стан далеко не завжди відбивався в описах того часу, автори яких використовували обидві назви як синоніми. Так, наприклад, за свідченням одного з чиновників, що збирав відомості у Буджаку в 1817 році, тут проживали “пилипонські розкольники що вийшли з Росії в різні часи і за різних обставин, цих молдавани називають Липованами і розділяються вони на різні секти, як то: на часовенників, на старообрядців, суботників і духоборців”⁶.

Про конфесіональну належність дунайських пилипонів до “поповського толку” побічно свідчать наступні факти. По-перше, в одній із громад був вказаний священик і дяк (Жебріяни, 1808 рік). По-друге, на 1820 рік більшість з даної групи позначались вже як “великороссы”, але з уточненням “часовенные”⁷. Це дозволяє стверджувати, що пилипони належали до старообрядців-поповців.

Характер даних вказаних джерел дозволяє ретроспективно відтворити історичну географію і шляхи міграцій старообрядців Східної Європи в 1760-1810-х рр. Однак уточнимо, що ряд свідочств подавалися свідомо неправдиво, тому кореляція, за таких умов, можлива і необхідна. Разом з тим, загальні тенденції простежуються досить чітко.

Найбільш ранні дані відносяться до 1760-70 рр. У цей час до Подунав'я пилипони переселялися з північної Бессарабії, з відомих на той час старообрядницьких сіл Куничного, Серкова, Мануїловки, Іванчі, Фузівки, Митрофанівки. У 1780-і рр. з'являлися поодинокі переселенці із-за Дунаю (Луковіци, Дунавець, Сарикіой, Караорман).

В результаті геополітичних змін під час та після російсько-турецької війни 1787 - 1791 рр. збільшується потік старообрядців із-за Дунаю і Північної Бессарабії. З'являється новий район виходу переселенців - Подністров'я (Чобручи, Плоске, Маяки).

На розширення географії переселень останнього десятиріччя XVIII століття вплинули розділи Польщі. У цей час до Подунав'я починають проникати прямі мігранти з польсько-подільських теренів (Курінки, Стародуб й ін.), а також буковинських громад, які знаходилися в підданстві Австрії ("Цесарії").

Ця географія виходу простежується і на початку XIX ст. Під час військових подій 1806-1812 років зростає вага переселенців із-за Дунаю.

Хронологічно серед "пилипонів" значну частку складали переселенці 1808-1812 рр. Це були ті, хто переселявся в російську Бессарабію. Однак, більшість пилипонів оселилося у Подунав'ї ще в "османський" період (до 1806 року). До таких відносяться менше п'ятої частини даної групи Тучкова і переважна більшість жителів Кілії, Жебріян і Вилкова.

Основна маса пилипонів переселялися з Австрійських, Пруських і Польських володінь. З австрійських земель вказувались поселення Клімауци, Бубенци (?) і Белецький Кардон [можливо, від м. Бельці - ?]; із пруських - Погорільці. "Польські вихідці" представляли міста Клінци, Краснова, селища Красний Яр. Багато хто з них, переселяючись деякий час проживали у молдавських селах - Фузовці, Серковому, Куничному і т.д.

Майже стільки ж серед пилипонів було переселенців з Молдови. До цієї групи відносилися вихідці із сіл Куничного, Мануїловки, Теленешт, Серкова, Рушчі, Пошніни. Показово, що частина з них вважали себе польськими підданими, тобто молдавські села для них були транзитними пунктами міграції з Поділля або Полісся.

Окремо слід сказати про пилипонів з Ветковсько-Стародубських старообрядницьких центрів (сучасних прикордонних територій Білорусі, України і Росії). Серед них згадуються слобода Зубна Стародубського повіту Чернігівської губернії, селище Мішковка Наволоцького повіту, місто Селище, слобода Касьянівка Могилівської губернії; місто Черкаси і слобода Спалова Радоського повіту Київської губернії; селища Злинкі Миргородського повіту.

Велика частина таких переселенців йшла через Одесу і придністровські села (Слободзею, Маяки).

Районами виходу значаться також і відомі центри старовір'я Південної України: сс. Красний Яр і Каліновка Єлисаветградської повіту Херсонської губернії; м. Кременчук Катеринославської губернії, м. Козлов.

Визначається і невелика група переселенців безпосередньо з російських губерній - селяни селища Старосілля Малоярославського повіту Калужської губернії і міщани Санкт-Петербургу.

Переселення "пилипонів" на Південь України з Поділля йшло в декількох напрямках. Крім Бессарабії, вони обирали для поселення міста та села Подністров'я: Маяки, Тирасполь, Бендери тощо. Так, наприклад, до початку 1810-х років відноситься переселення 183 пилипонів з Сорокодуба та Голопуповин Брацлавщини до Григоріополю і Тирасполю⁸. Важливо, що у документа того часу виявляється своєрідність соціально-політичного статусу - "живущие на землях помещика генерал-майора Козловского в селе Сорокодуба старообрядцы не есть его Козловского подданные и состоят на землях его по условиям выплаты чиншу... по бывшей в 1795-м году ревизии, записаны вольноживущими и подали сказку за подписем их старшины, сверх того". Заслужовує на увагу той факт, що серед нащадків цих переселенців у Подністров'ї не фіксувалися ані назви "пилипони", ані "липовани".

Таким чином, чітко виявляється територіальна домінанта виходу пилипонів до Подунав'я - землі Австрійської й Османської імперій та колишньої Речі Посполитої. Саме на прикордонні цих держав у XVIII столітті сформувалася група. Збереження даної назви на початку XIX ст., можливо, мало і такий підтекст, як прагнення уникнути соціального гніту в Російській імперії - "іноземним" старообрядцям були надані значні пільги та визначена відносна релігійна воля ще Катериною II.

У джерелах є дані й про демографічні характеристики групи.

Звертає на себе увагу факт переваги чоловічого населення над жіночим. На 100 осіб у пилипонів приходилося 63 чоловічої і 37 жіночої статі. При цьому більше половини групи належала до середньої вікової когорти (21-40 років). Відзначимо мінімальну кількість жінок похилого віку.

Таке гендерне співвідношення є закономірним для подібних міграційних процесів у цілому. Подібне спостерігалось у старообрядців-переселенців на Алтаї, Забайкаллі, на Далекому Сході⁹. Дефіцит жінок у старообрядницьких громадах Подунав'я відчувався аж до 1850-х рр.

Принциповим моментом у демографічній характеристиці є співвідношення вікових груп. Розподіл між дітьми (1-15 років), дорослими (16-50 років) і людьми похилого віку (51 і старше) вважається одним з типологічних ознак суспільства. За цим критерієм, пилипони Подунав'я можуть бути віднесені до стабільного (111:330:24 (у відсотках - 24:71:5).

Таблиця 1

Статевовікові характеристики
"пилипонського" населення Подунав'я (1812 р.)

вік	0-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61 і більш	всього
стать								
чоловіча	40	70	73	62	32	11	5	293
жіноча	25	25	63	43	8	6	2	172
взагалі	65	95	136	105	40	17	7	465

Аналіз джерел дозволяє висвітлити і питання про склад і структуру родин переселенців, відтворити деякі аспекти сімейних і суспільних відносин.

Так, наприклад, ми можемо реконструювати середній шлюбний вік у пилипонів. За нашими підрахунками, він складав 31-32 роки для чоловіків і 20-21 - для жінок. Ці дані ми отримали шляхом віднімання віку старшої дитини від віку кожного з батьків. Ми виходили з припущення, що перші діти з'являлися протягом першого року після укладення шлюбу, що з огляду на старообрядницьку традицію цілком виправдано.

Згодом, дефіцит жіночого населення й освоєння нових територій приводить до помітного зниження віку укладення шлюбу - на 1835 рік він уже складав 17-18 у дівчат і 20-21 - у юнаків¹⁰.

Типологічно показовим є також поколінний склад родин. За цим критерієм, домінували двох та однопоколінні родини. Трьохпо-

колінні складали лише 10,1 %. Більш складних вертикальних структур (чотири і більше поколінь) не зустрічається в джерелах жодного разу.

Ця ситуація цілком відповідає структурі родин. За загально визнаною типологією, до складних родин відносилось 56 %. Серед них істотна частка "братських" сімейних колективів - спільного проживання одружених братів. Аналіз джерел показує абсолютне домінування братерських родин серед пилипонів на початку XIX століття. Батьківські (нерозділені) родини складали лише 12 %. Показово, що значну частину з них були однолінійні трьохпоколінні колективи, а інша - одружені бездітні родини, що жили з батьками. Кількість одружених пар на такі батьківські родини в середньому - 2,4, тобто була практично мінімальною.

Наявність таких складних сімейних колективів визначається спільним проживанням в них непрямих родичів: "племеники", "тетки", "дядь", "братя двоюродные" і т.п. Нерідко до них входили також родичі за шлюбом: "теща", "тесть", "своячниця", "сестра / брат жєны", "шурина", "шуряк", "зять" і т.д.

Про існування повторних шлюбів свідчать назви типу "падчериця", "пасынки".

Соціально складні явища ілюструють "васпитанники", "работники". Входження до складу родин останніх говорить про неоднозначні соціальні відносини - як мінімум, про широке використання найманої праці.

Про сімейні стосунки в складних родинах говорить той факт, що за відсутності батька навіть при наявності матері головою родини виступав старший одружений син. Вдова в такій якості виступала тільки в простих родинах, тобто в родині, де не було одруженого сина.

Чисельність складних сімейних колективів визначалася у середньому 9 чоловік на родину. При цьому чоловіки переважали над жінками Великогородинні колективи могли нараховувати до 20-25 осіб. Найбільшою за чисельністю виявлена родина з 29 осіб (17 чоловічої і 12 жіночої статі).

Прості (нуклеарні) родини - шлюбні пари з дітьми складали лише 21% від загального числа родин. Кількість осіб у таких родин була в середньому 3-4 особи.

Окремий тип являють собою неповні родини, до яких ми включили родини вдівців та самотніх неодружених переселенців. Пока-

зова відсутність жінок у складі таких родин. Частка неповних родин разом складає 23 %.

Ще одним важливим показником для структури родин є індекс кількості дітей на одну родину. Більшість пилипонських родин мала по 3 дитини (більш трьох чвертей від загального числа родин). Майже кожна п'ята родина мала по 2 дитини. Стільки ж було родин з однією дитиною. Лише 4 родини значилися бездітними, а багатодітними (4 і більше) - поодинокі. Середній показник при цьому - 2,6. Варто відзначити, що бездітні родини людей похилого віку часто приймали до себе дітей своїх родичів (племінники, онуки) або сиріт ("васпитанники").

Цілий ряд моментів у документах дозволяють реконструювати традиції суспільних відносин. Наприклад, громада села Жебріяни (1808 р.) мала таку структуру: священник, дяк, "атаман", а після них - родини рядових общинників. Так само, як і в багатьох інших випадках (крім Тучкова 1811-12 р., де був використаний хронологічний принцип), спостерігається така закономірність - з початку вказуються повні родини з чоловіками похилого віку, а за ними - неодружені чоловіки, жінки-вдови, каліки. Факт присутності останніх говорить про соціальну солідарність і турботу про них. Навряд чи вдови з малолітніми дітьми зважились на переселення, якби не були впевнені в допомозі з боку сусідів.

Виразним, на наш погляд, є присутність у складі родин "робітників" (іноді до 4 на родину). Тут крім уже відзначеного соціального розшарування, можливо мала місце конфесійно-соціальна солідарність. Під статусом "робітників" могли ховатися кріпаки одновірці, які втікали на Дунай у пошуках волі як соціальної, так і релігійної.

Окремо слід зупинитися на організації релігійного життя старообрядців. У списках виявлена наявність білого і чорного духовенства. Більшість ченців поселилося біля Некрасівських хуторів. Тут протягом 1812 - 1829 рр. діяв Свято-Микольський старообрядницький монастир¹¹. Чимало з них зазначені як "пилипони" з Серкова (Оргієвський повіт Бессарабської області, де ще з середини XVIII століття діяв інший старообрядницький монастир).

Некрасівський монастир підтримував зв'язки з монастирями Серкова, Мануїлівки, Слави (Слава Руса), Білої Криниці, про що свідчить низка документів. Серед них особливо відзначимо списки

на переселення ченців 1821 року¹². До них потрапили ієромонах, 8 ченців і 4 послушники з Мануїлівки, “дьячок” з Галацу і два “австрійскоподданных” ченці (з Білої Криниці - ?). Усі вони бажали поселитися “у липованский при Измаиле монастырь” / “в Тучковский липованский”.

Менше свідчень про біле духовенство. У кожній із громад був дяк-наставник. І лише в одній - Жебріянах - фіксувався священик - Борис Семенов син Семенов, 70 років. Виразна його біографія: “Из России Владимирской губернии и уезда селения Вешок посвящен в сей чин в 1771 году Ефимом епископом Владимирской и Муромской, оттоль перешел в Стародубский монастырь, где проживал 27 лет и оттоль в Бессарабию в селение Жебрияны, где и проживает”¹³.

Отже, ми маємо прямий доказ, що на початку ХІХ століття частина російських старообрядців Південної Бессарабії визначала себе як “пилипони”. Крім того, матеріали надають можливість вважати, що воно мало досить чітке соціально-політичне значення. До даної групи зараховувалися особи, які не були раніше підданими Російської імперії - таким чином, старообрядці намагалися уникнути кріпацької залежності і легалізувати свій статус релігійних “дисидентів”. Ця своєрідність їхнього статусу була підґрунтям як для них, так і для адміністрації для їхнього виокремлення протягом кінця ХVІІІ - початку ХІХ ст.

Дана група та її назва сформувалася на межі трьох культур - слов'янської (филипповцы (росіяни) - пилипони (поляки, українці), романської (вже як липовани) і тюркської. У розглянутих джерелах зберігається первісний антропонімічний зміст назви групи.

Аналіз кількісних характеристик групи дозволяє стверджувати, що “пилипони” склали значну групу серед населення Подунав'я. На початок ХІХ ст. вони являли собою третю (після українців та молдован) етнокультурну спільність у таких містах, як Кілія, Ізмаїл. Етнодемографічний потенціал визначався переважанням населення у соціально-активному та репродуктивному віці. Домінування осіб чоловічої статі, яке є характерним для більшості міграційних спільностей, спостерігається і серед пилипонів.

Розгляд структури родин свідчить про значну долю великих складних братерських і батьківських сімей. Таке положення мож-

на пояснити збереженням традиційного устрою попередніх місцевостей проживання, з одного боку, та адаптивними факторами, з іншого.

Документи також показують форми організації конфесійного життя пилипонів, як старообрядців-поповців. Виявляються міцні зв'язки пилипонів Подунав'я з іншими центрами доніконівського православ'я Європи.

Саме с цим населенням разом з групою "некрасівців" слід пов'язувати формування сучасного старообрядницького населення в регіоні.

Примітки:

1. Липинская В.А. Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии // ЭО. - 1998, № 5. - С.44 - 55.
2. Таранець С.В. Старообрядчество Подолии. - К., 2000. - С.22.
3. Липинская В.А. Этнонимы и конфессионимы русского населения в Румынии // ЭО. - 1998, № 5. - С.44 - 55.
4. Горбунов Ю.Е. К вопросу о происхождении названия "липоване" // Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження. - Одеса, 2000. - С.135-144.
5. Російський державний військово-історичний архів (далі - РГВІА). - Ф. "Молдавська армія". Оп.165. - Спр. 27 за 1808 р.; Ф.МА. - Оп.165. - Спр. 26. - Зв.1 за 1808 р.; Державний архів Одеської області у м.Ізмаїл (далі - ДАОО у м.Ізмаїл). - Ф. 514. - Оп.1. - Спр.4-5. Загальні характеристики описів міст нещодавно були введені до наукового обігу: Бачинська О.А., Пригарін О.А. Етнокультурна характеристика населення міст Нижнього Подунав'я на початку ХІХ ст. (за матеріалами "Опису Кілії" 1808 р.) // Південна Україна ХVІІІ - ХІХ століття: записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України ЗДУ. - Вип.6. - Запоріжжя: РА "Тандем-У", 2001. - С.68 - 85; Бачинська О.А. Українське населення придунайських земель ХVІІІ - початку ХХ ст. (заселення й економічне освоєння). - Одеса: Астропринт, 2002. - С.68-85.
6. Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой или Буджака. - Аккерман, 1899. - С.22; ці відомості також містяться в іншому джерелі середини ХІХ століття: А.За-

щук Бессарабская область // *Материалы для военной географии и военной статистики России, собранные офицерами генерального штаба.* - Ч.II. - СПб, 1863. - С.245.

7. ДАОО у м. Измайл. - Ф.514. - Оп.1. - Спр.33. - Арк.127 - 179 зв.

8. Російський державний історичний архів. - Ф.379. - Оп.1, Спр.8. - Арк.1-4 зв.

9. Липинская В.А. Старожилы и переселенцы: русские на Алтае XVIII - начало XX века. - М., 1996. - С.226-228; Аргудяева Ю.В. Старообрядцы на Дальнем Востоке России. - М., 2000. - С.191-192.

10. Пригарин А.А. Семья у некрасовцев Бессарабии: по материалам ревизских переписей первой половины XIX века // *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження.* - Т.3. - Одеса: Друк, 2002. - С.332; *Підраховане на основі Ревізьких казок: Національний архів Республіки Молдова (далі - НАРМ).* - Ф.134. - Оп.2. - Спр. 5. - Арк. 219 - 238, 358 - 367 зв.; Спр.44, арк.3-84; Спр.130. - Арк.100-112; Спр.131. - Арк.31-42.

11. Сапожникова Т.Д. Из истории создания и ликвидации Николаевского старообрядческого монастыря в Подунавье // *Записки історичного факультету ОДУ ім.І.І.Мечникова.* - Вип.10. - Одеса, 2000. - С.237-243.

12. НАРМ. - Ф.2. - Оп.1. - Спр.762. - Арк.4, 14, 33.

13. РГВИА. - Ф. МА. - Оп.165. - Спр.27 за 1808 р. - Арк.8.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Кульчицький С.В.

**УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ЯК ЗНАРЯДДЯ
ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ПОСТРАДЯНСЬКОГО
ПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ**

Історія, подібно іншим наукам, має додатки у вигляді навчальної дисципліни і науково-популярних перекладень. Функції цих додатків, як і функція самої науки, цілком зрозуміла — пізнання.

Однак, на відміну від інших наук, історія виконує й виховну функцію. Вона формує відчуття минулого і його оцінку, дає людині уявлення про саму себе у нерозривній єдності з власними предками, земляками і всім народом. Виховання історією породжує патріотичне почуття, відчуття належності до країни, повагу до національних традицій та ідеалів.

Політичні режими завжди враховували цю особливість історичного знання і прагнули використати її для утвердження у свідомості людей власного позитивного образу. Політизація історичної науки, особливо її додатків, становить необхідний елемент будь-якого суспільно-політичного життя. Вона не може розглядатися в категоріях добра і зла, ця властивість є органічною. Ось чому історична наука виробила в самій собі методи, здатні відділити у джерелах зерно від плевелів. Джерелознавство є однією з основних спеціальних дисциплін історичної науки.

В агітаційно-пропагандистській діяльності компартійних комітетів історична наука використовувалася особливо широко. Тому ступінь політизації історії досяг в СРСР максимально можливої позначки. Історія радянського суспільства виявилася наскрізь фальсифікованою.

Одним з головних елементів проголошеної М.Горбачовим програми перебудови суспільства була гласність. Якраз вона й дала уявлення людям про масштаби фальсифікації історії. Виявилось, що найбільш істотні аспекти у минулому КПРС і СРСР або не стали